

นาฏยประดิษฐ์ : ระเบ๋ววนรเตี๋ยวเพชร

TRADITIONAL DANCE INVENTION: WANON TIAWPETCH DANCE

สมชาย ฟ้อนรำดี*

SOMCHAI FONRAMDEE

บทคัดย่อ

ผลงานสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ : ระเบ๋ววนรเตี๋ยวเพชรมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สี และลักษณะหัวโขน บทบาทของวานรเตี๋ยวเพชรตัวที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และศิลปะการแสดงโขน เพื่อพัฒนางานสร้างสรรค์ชุดระเบ๋ววนรเตี๋ยวเพชรให้สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนและการแสดงนาฏศิลป์ไทย โดยใช้วิธีศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ลงภาคสนาม ดำเนินการวิพากษ์และนำข้อมูลจากศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทย มาปรับปรุงแก้ไขท่ารำและการแสดงให้สมบูรณ์ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากการศึกษาพบว่า วานรเตี๋ยวเพชรมีทั้งหมด 9 ตัว ลักษณะหัวโขนเป็นลิงโล้น ปากหุบ และสวมผ้าทองตะบิตเกลียว ซึ่งเป็นตัวละครที่ปรากฏชื่อและมีบทบาทในบทละครเรื่องรามเกียรติ์อย่างมาก แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยนำตัวละครเหล่านี้มาใช้แสดงโขนบนเวที หรือในที่ต่าง ๆ ระเบ๋ววนรเตี๋ยวเพชรได้นำกระบวนการท่ารำที่อยู่ในแม่ท่าโขนลิง โดยมีแม่ท่าในครึ่งท่าหลังนำมาเรียงร้อยท่ารำ ท่ากราววีระชัยสืบทอดมรดก ท่ารำตามธรรมชาติ ท่ารำตามบทร้อง ท่ารำหน้าพาทยเพลงเสมอข้ามสมุทร รวมทั้งการแสดงตีลังกาโลดโผน แล้วนำมาออกแบบสร้างสรรค์การแสดงชุดระเบ๋ววนรเตี๋ยวเพชรแสดงในโอกาสต่าง ๆ เวลาการแสดงประมาณ 8.30 นาที การแสดงแบ่งออกเป็น 1) ออกตามจังหวะตะโพน 2) รำและตีบทตามคำร้องเพลงกระปี่ลีลามีกการตั้งซุ่ม 3) ออกรำ ตีบท และเต้นตามบทร้องเพลงสารถิขึ้นเดียวทีละตัว 4) รำและเต้นตามจังหวะเพลงเตี๋ยวเพชรคลาไคล 5) เต้นรับในเพลงข่า แสดงออกถึงความสนุกสนาน น่ารัก แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความเก่งกล้าของวานรเตี๋ยวเพชร

คำสำคัญ : นาฏยประดิษฐ์ วานรเตี๋ยวเพชร ระเบ๋ว

* วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Abstract

The research of the creative work of traditional dance invention: Wanon Tiawpetch Dance, or the Tiawpetch Monkey Dance aimed to study the history, the colors and the characteristics of Khon Masked Play head-gears, the roles of the Wanon Tiawpetch characters, or the Tiawpetch monkey characters appeared in the Ramayana Epic, and the art of the Khon Masked Play in order to develop the creative dance, the Tiawpetch Monkey Dance set to be used in teaching, learning and performing Thai theatrical dances. The data were collected from literature review and the interviews with Thai theatrical national artists and experts including field trips. The creative dance was later created and the national artist highly qualified experts in Thai dance and Thai music were asked to give comments. The comments were deliberated and used to improve the dance.

According to the study, it was found out that Tiawpetch Monkeys consisted of 9 monkeys. The shape of the monkey head-gears are bald. Their mouths were closed and they wore a gold-thread twisted fabric twine. The characters existed and had a very important role in the Ramayana Epic Khon (masked dance-drama) performed in the past. However, at present these monkey characters are not seen performed in any Khon play or in any other kind of performance. This performance was choreographed from the dance routine of Khon Ling in the second half. Wanon Tiawpetch Dance, or the Dance can be used to perform on various occasions. The dance took approximately 8:30 minutes. The dance was divided into 5 parts: Part 1 was the Tiawpetch Monkeys moving out to the Tapone rhythm. Part 2 was the Tiawpetch Monkeys dance according to the content of the song, the Krabi Lila Song. Part 3 was the Tiawpetch Monkeys dance according to the 1st level tempo of the Sarathi Song. Part 4 was the Tiawpetch Monkey dance according to the rhythm of the song, the Tiawpetch Khla Klai Song. Part 5 was the

Tiawpetch Monkey dance according to the rhythm of the song called Kha Song. The dance performance showed the merriment, cuteness, talent and bravery of the Tiawpetch Monkeys.

Keywords: Traditional Dance Invention, Wanon Tiawpetch, Dance

บทนำ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงผูกภาษาบาลีขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2517 ว่า สาธุโฆ สิบปากี นาม อปิ ยาทิสกึ ทิสฺ ขึ้นชื่อว่าศิลปะแม่เช่นใดเช่นหนึ่งก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ จากปรัชญาพระราชทานนี้ แสดงให้เห็นว่าศิลปะทุกแขนงสามารถสร้างประโยชน์และนำความสำเร็จมาสู่หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลได้ ศิลปะการแสดงที่หลากหลายของชาติไทยมีทั้งในระดับราชสำนักและระดับสังคมชาวบ้าน แสดงถึงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและความเป็นอารยะชาติ นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการแสดงแขนงหนึ่งที่มีพื้นฐานมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ (กรมศิลปากร, 2556, น. 2) คือ

1) เกิดจากพื้นฐานอารมณ์สะท้อนใจของมนุษย์ เช่น ดีใจก็โลดเต้นส่งเสียงร้อง เสียใจก็ร้องไห้คร่ำครวญ ต่อมาจึงพัฒนาต่อกับการทำทางแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ให้งดงามเป็นศิลปะการแสดงในที่สุด

2) เกิดจากความเชื่อทางศาสนาและความศรัทธา เช่น เชื่อว่าสรรพสิ่งรอบตัวใน ธรรมชาติมีอำนาจเร้นลับแฝงอยู่สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ต่อมาพัฒนา เป็นระบบเทพเจ้า การอ้อนวอนธรรมชาติหรือเทพเจ้าให้เกิดความพึงพอใจเพื่อประทาน ผลสำเร็จ จนเกิดเป็นต้นแบบการสวดอ้อนวอน การขับร้องดนตรี และการฟ้อนรำ

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2554, น. 34-35) กล่าวว่า นาฏศิลป์สร้างสรรค์ หมายถึง การประดิษฐ์ท่าหรือการออกแบบท่าหรืออาจเป็นการรำเดี่ยวหรือรำหมู่ หรือเป็นการร่ายรำ ของตัวละครที่เกิดจากการประดิษฐ์หรือออกแบบท่ารำ การประพันธ์เพลง การแต่งกาย ขึ้นใหม่ โดยยังคงโครงสร้างแบบแผนเดิมหรือผสมผสานลีลาท่าทางต่าง ๆ ตามสำเนียงเพลง ของภาษาอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของชุดนาฏศิลป์ไทย และสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225) กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ คือ การคิดออกแบบและการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่งแสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุง

ผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญ ทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ประเภทระบำที่เกี่ยวกับตัววารีที่ปรากฏในศิลปะการแสดง โขนในยุคกรมศิลปากรนำไปประกอบการแสดงโขนมียู่เพียง 2 ชุด คือระบำวีระชัยสิบแปดมงกุฏและระบำวารีพวง เป็นชุดการแสดงที่มีตัวละครคือวารีสิบแปดมงกุฏเป็นตัวแสดง ต่อมาวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรีได้ประดิษฐ์ระบำปริดีเปรมาวารีขึ้นอีกเป็น 3 ชุดการแสดง และเป็นที่ยอมรับของวงการนาฏศิลป์ รวมทั้งเป็นที่ชื่นชอบของประชาชนทั่วไป ระบำที่เกี่ยวกับวารีทั้ง 3 ชุดเป็นวารีตัวเอกสิบแปดมงกุฏและวารีทั่ว ๆ ไป แต่วารีเดียวเพชร ซึ่งมีชื่ออยู่จำนวน 9 ตัว เป็นตัวละครวารีที่มีบทบาทในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีการนำตัวละครเหล่านี้มาใช้แสดงโขนบนเวที จึงส่งผลให้ประชาชนและเยาวชนทั่วไป ไม่รู้จักชื่อและบทบาทตัวละครวารีเดียวเพชร ดังนั้นการสร้างสรรค์ระบำวารีเดียวเพชร จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชนและเยาวชนทั่วไปที่ชื่นชอบการแสดงโขนได้รู้จักตัวละครวารีจำพวกหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ คือ วารีเดียวเพชร

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้สร้างสรรค์มีความสนใจศึกษาและสร้างสรรค์การแสดงชุดนาฏยประดิษฐ์ : ระบำวารีเดียวเพชรขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตัวละครที่มีอยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ ทั้งยังเกิดประโยชน์ต่อสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และต่อวงการนาฏศิลป์ไทยโดยเฉพาะสาขาวิชานาฏศิลป์โขนลง ตลอดจนเป็นแนวทางสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการแสดงนาฏศิลป์ไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สืบ ลักษณะหัวโขน และบทบาทของวารีเดียวเพชร ตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และศิลปะการแสดงโขน
2. เพื่อสร้างสรรค์ระบำ ชุด ระบำวารีเดียวเพชรให้สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนและการแสดงนาฏศิลป์ไทย

กระบวนการสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้านเนื้อหาจากตำรา หนังสือ เอกสาร และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้ในการสร้างสรรค์และการประดิษฐ์ทำรำระบำสร้างสรรค์ของवानรที่ใช้ในการแสดงโขนวานรเดี่ยวเพชร แนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนลิง) นาฏศิลป์ ได้แก่

- 1) นายประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย)
- 2) นายวิโรจน์ อยู่สวัสดิ์ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย
- 3) ดร. นิวัฒน์ สุขประเสริฐ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย
- 4) นายสรราชัย ทรัพย์แสนดี ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย
- 5) นายสุรัตน์ เอี่ยมสะอาด ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย
- 6) นายประเมษฐ์ บุญยะชัย ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย

3. นำข้อมูลการจากศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ มาดำเนินการสร้างสรรค์การแสดง ชุด นาฏยประดิษฐ์ : ระบำวานรเดี่ยวเพชร ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้สร้างสรรค์นำบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นเองไปปรึกษานายประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ศิลปินแห่งชาติและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์โขนลิง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ผู้สร้างสรรค์ประพันธ์บทร้องและนำไปปรึกษานายวรเทพ บุญจำเริญ และนางมยุรี ฟ้าอนราตี เพื่อบรรจุเพลงร้องและทำนองเพลง

ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบท่ารำให้เหมาะสมกับบทร้องและทำนองเพลง แบ่งการแสดงออกเป็น 5 ช่วง

ขั้นตอนที่ 4 จัดการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอชุดสร้างสรรค์โดยมีศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ครูโยคีไทย ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ครูผู้สอน และนักศึกษาในระดับปริญญาตรีร่วมกันเสนอความคิดเห็น พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 5 บันทึกทำรำการแสดงนาฏยประดิษฐ์ : ระบำวานรเดี่ยวเพชร

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นเอกสารงานวิจัยเชิงพรรณนา โดยมีนายประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว และรองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ เป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ

ขั้นตอนที่ 7 นำเสนอผลงานสร้างสรรค์ชุดระบำวรนเดียวเพชรแก่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในรูปแบบของวิดิทัศน์และเอกสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ผลการสร้างสรรค์

1. ประวัติความเป็นมา สี่ ลักษณะหัวโขน และบทบาทของวรนเดียวเพชร ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และศิลปะการแสดงโขน

นาฏยประดิษฐ์ : ระบำวรนเดียวเพชร เป็นพัฒนาการของการแสดงสร้างสรรค์ชุดหนึ่งที่ทำให้ทราบประวัติ สี่ และลักษณะหัวโขน ตลอดจนบทบาทของวรนเดียวเพชรที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และศิลปะการแสดงโขน โดยส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในการจัดกระบวนทัพและการทำสงครามกับฝ่ายอสูร เป็นเทพเทวดาแบ่งภาคลงมาช่วยพระรามปราบเหล่าอสูรและได้รับพรจากพระอิศวรว่า ถ้าสิ้นชีพคราวใดเมื่อกายต้องพระพายที่พัดมาก็ให้ฟื้นคืนชีพขึ้นได้ วรนเดียวเพชรมีทั้งหมด 9 ตัว อยู่ฝ่ายเมืองขีดขิน 7 ตัว ฝ่ายเมืองชมพู 1 ตัว และไม่ปรากฏว่าอยู่ฝ่ายใด 1 ตัว ดังนี้

ก. ฝ่ายเมืองขีดขิน

ตัวที่ 1 ญาณรศนธ์หรือรศนธ์ กายสีชาวกะบังหรือขาวใส ลักษณะหัวโขน ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ ทำวจุตโลกบาลประจำทิศตะวันออก ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวภินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “พระปัญจสิงขร” ฝ่ายเมืองชมพู แบ่งภาคลงมาเกิด

ตัวที่ 2 ทวิพท์ กายสีแดงดอกขบา ลักษณะหัวโขน ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ พระโสมราช ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวภินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “จิตตุเสน” เทพอำมาตย์พระอิศวรแบ่งภาคลงมาเกิดเป็นวรนเดียวเพชร

ตัวที่ 3 ปิงคลา กายสีเหลืองแก่หรือแสดอ่อน ลักษณะหัวโขน ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือพระยมราช ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวภินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “จิตตุราช” เทพอำมาตย์พระอิศวรแบ่งภาคลงมาเกิด

ตัวที่ 4 มหัทวิกัน กายสีหงชาดหรือชมพู ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัย ผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ พระประชาบดีเทวบุตร ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “จิตบุท” เทพอำมาตย์พระอิศวร แบ่งภาคลงมาเกิด

ตัวที่ 5 วาหุโรม กายสีเหลืองเทา ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทอง ตะบิตเป็นเกลียว คือ พระสันตดุสิตเทวบุตร ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “พระยม” เทพอำมาตย์พระอิศวรแบ่งภาคลงมาเกิดเป็นวานร เตียวเพชร

ตัวที่ 6 อุสุกศรธรรม กายสีขาบหรือน้ำเงิน ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ ท้าวเวสสุวัณโลกบาลประจำทิศเหนือ ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “พระนนทิ” แบ่งภาคลงมาเกิด

ตัวที่ 7 มากัญจวิก กายสีมอครามหรือฟ้าอ่อน ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ จิตตบุท เทพอำมาตย์พระอิศวร ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็น “พระภูมิ” แบ่งภาคลงมาเกิด

ข. ฝ่ายเมืองชมพู

ตัวที่ 8 โชติมุข คือ กายสีกำมปูหรือหงเสนแก่ ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว คือ จิตตบุท เทพอำมาตย์พระอิศวร ในตำราวรรณพงศ์ของพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ว่าเป็นฝ่ายเมืองขีดขิน จิตตบุท แบ่งภาคลงมาเกิด

ค. ไม่ปรากฏว่าเป็นฝ่ายใด

ตัวที่ 9 นิลเกศี กายสีแดงดังดอกกมูทบาน ลักษณะหัวโล้น ปากหุบ สวมมาลัยผ้าทองตะบิตเป็นเกลียว

2. เครื่องแต่งกาย

สำหรับเครื่องแต่งกายยืนเครื่องลิงที่นำมาใช้มีรายละเอียดเครื่องแต่งกายเพียง 19 รายการ ไม่ได้นำอาวุธมาประกอบการแสดง ดังนี้ 1) กำไลเท้า 2) สนับเพลลา 3) ผ้าถุง 4) ห้อยข้าง 5) หางลิง 6) ผ้าห้อยกัน 7) เสื้อ 8) รัดสะเอว 9) ห้อยหน้า 10) เข็มขัด 11) กรองคอ 12) ทับทรวง 13) สังวาล 14) ตาบทิศ 15) พาหุรัด 16) แหวนรอบ 17) ปะวะหล่ำ 18) กำไลแผง และ 19) หัวโขน โดยหัวโขนวานรเตียวเพชรทั้ง 9 สวมมาลัยผ้าตะบิตเป็นเกลียวและปากหุบทั้งหมด ตามที่ ประพันธ์ สุคนธชาติ (2534, น. 90-91)

กล่าวไว้ โดยไม่ใช่ปากอ้าตามที่บางตำรากล่าว สีเครื่องแต่งกายที่นำมาใช้ในงานสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ : ระบำวรนรเตยเพชร มีสีกายและลักษณะหัวโขนดังอธิบายไว้ข้างต้น

เนื่องจากวรนรเตยเพชรไม่ใช่วรนรตัวเอก ดังนั้นเครื่องแต่งกายบางรายการใช้ต่างจากตัวเอก กล่าวคือ ผ่านุ่งหรือภูษาไม่ใช่ผ้ายกแต่ใช้ผ้าลาย ทับทรวงใช้ผ้าปักดินเลื่อม สายสังวาลตัดเย็บด้วยผ้าเดินด้วยแถบดิน ตาบทิศ และประจายามใช้ผ้าปักดินเลื่อม ข้อเท้าไม่ใช่กำไลเท้าแบบตัวเอกแต่ใช้ข้อเท้าผ้าปักดินหนูลายหรือดินเลื่อม

3. การคัดเลือกผู้แสดง

ผู้แสดงเป็นวรนรเตยเพชร คือ ผู้ที่เรียนนาฏศิลป์โขนถึงเท่านั้น ประสิทธิ์ ปั่นแก้ว (2561, 18 ตุลาคม) กล่าวว่า หลักการคัดเลือกผู้แสดงที่มีความเหมาะสมกับบทบาทของวรนรเตยเพชรมีหลักเกณฑ์ตามที่โบราณจารย์ได้กล่าวไว้ คือ ผู้แสดงต้องมีช่วงคอที่พอควร ไม่สั้นหรือยาวเกินไป หัวไหล่ต้องผึ่งผาย ไม่เป็นคนไหล่ยก หลังไม่โก่งงอ ออกไม่แอ่นจนเกินไป ลำตัวกลมลำสันพอสมควร พิจารณาตรวจช่วงแขนต้องพอเหมาะไม่ยาวเกินต้นขา ไม่มีร่างกายผิดปกติ เช่น แขนคอกหรือสืบและงอไม่ได้ มีสัดส่วนที่รับกับลำตัวและขาทั้งสองข้าง นิ้วต้องไม่หงิกงอหรือพิการแต่ประการใด มีครบทั้ง 5 นิ้ว แต่ละนิ้วยาวหรือสั้นพอประมาณ กลมคล้ายลำเทียน เมื่อตั้งมือดูนิ้วมือตักทองนาคยังดี ลักษณะของขาทั้งสองข้างต้องไม่โก่งและเก นิ้วเท้าต้องไม่บิดเบี้ยวหรือหงิกงอ ขาทั้งสองต้องมีความยาวเท่ากัน ไม่สั้นข้างยาวข้าง จึงจะใช้ได้ รูปร่างเป็นคนไม่สูงจนเกินไปหรือเตี้ยจนเกินไป สีผิวดำหรือขาวไม่จำกัด ควรมีก้ามเนื้อและรูปร่างลำสัน หรือที่เรียกว่ามะขามข้อเดียว และต้องได้รับการคัดเลือกและฝึกหัดโขนเบื้องต้นเป็นตัวยุติมาเป็นพื้นฐาน และต้องมีความสามารถในการแสดงตลกกาโลดโผน

ภาพที่ 1 การตั้งซุ้มในบทร้อง ทหารพระจักรี รามาวตาร
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4. บทร้องและดนตรี

ผู้สร้างสรรค์ได้ประพันธ์บทขึ้นและนำไปปรึกษาครูผู้มีความสามารถทางด้านดนตรีไทยและการขับร้อง คือ นายวรเทพ บุญจำเริญ ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ และนางมยุรี ฟ้อนรัตติ ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ ข้าราชการครูวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ในเรื่องทำนองเพลงและการบรรจุเพลงร้อง โดยมีการนำด้วยการเล่นตะโพนหรือตีตะโพนให้ผู้แสดงได้ออกท่าทางโลดโผน แสดงความสามารถในท่วงท่าของวารีและการใช้ท่าหลักในแม่ท่า จากนั้นวางทำนองเพลงให้ผู้แสดงสามารถจัดระเบียบแถวให้สวยงาม แล้วลำดับท่อนร้องเพลงที่ 1 คือ เพลงกระบี่ลีลา 2 ชั้น ซึ่งเป็นเพลงเกร็ดเพลงหนึ่งใช้สำหรับร้องและบรรเลงประกอบการแสดงโขน มีความเหมาะสมกับตัวแสดงที่เป็นวารี เพลงที่ 2 คือ เพลงสารถิขึ้นเดียว เนื่องจากต้องการให้ทำนองเพลงมีความกระชับ สนุกสนาน เหมาะแก่การรำและการออกท่าทางของตัววารี เพลงที่ 3 คือ เพลงเดี่ยวเพชรคลาไคล เพลงนี้นายวรเทพ บุญจำเริญได้ประพันธ์ขึ้นใหม่ เป็นเพลงแนวเดียวกับ เพลงเสมออิง และต่อท้ายด้วยเพลงซ้ำ เป็นท่วงทำนองที่สนุกสนาน เพื่อให้ผู้แสดงได้แสดงอากัปกิริยาต่าง ๆ ให้เร้าใจ และสร้างความบันเทิงก่อนจบการแสดง ความหมายของบทร้องกล่าวถึงวารีเดี่ยวเพชร 9 ตัว คือ เทพที่จุติลงมาเป็นทหารของพระราม เพื่อช่วยทำสงครามวารีแต่ละตัวมีกายสีต่างกันตามพงศาวดาร มีความเก่งกล้าสามารถพร้อมที่จะออกทำสงครามกับทศกัณฐ์ด้วยความจงรักภักดี และใช้วงปี่พาทย์ประกอบในการแสดง บทร้องมีดังนี้

ปีพาทย์ทำเพลงกระบี่ลีลา

ร้องเพลงกระบี่ลีลา

แก้วานร เตียวเพชร เดชลำพอง สวมผ้าทอง ตะบิตเกลียว บนเกศา
เทพจตุ เป็นกระบี่ มีเดชา ทหารพระ รามา อวตาร

ร้องเพลงสารถิ์ชั้นเดียว

หนึ่งคือญาณ รสคนธ์ กายขาวใส	ฤทธิไกร เกริกแกร่ง กำแหงหาญ
หนึ่งกระบี่ ทวิพท์ ชัดชำนาญ	เชิงชัยชาญ ภายสือออก ดอกขบา
หนึ่งยอดยิ่ง ปิงคลา กล้าเก่งแท้	มีสีกาย เหลืองแก่ กปิกกล้า
หนึ่งมัท - วิกัน ชาญเดชา	สีกายา หงชาด กาจจกรรจ์
หนึ่งสวา วาหุโรม โหมฮักห้าว	กายเหลืองเทา พ่วงพี ทีแข็งขัน
หนึ่งอุสุภ - ศรราม ตามพงศ์พันธุ์	กายนั้น สืขาบ ขุนวานร
หนึ่งคือมา - กัญจวิก กายมอคราม	ไม่ครันคร้าม เคี้ยวรบ จบสมร
หนึ่งมีนาม โชติมุข รุกราญรอน	กายวานร สีก้ามปู ดูว่องไว
หนึ่งกบิรินทร์ นิลเกศี มีผมดำ	สีแดงชาด ฤทธิล้ำ สะท้านไหว
ครบเตียวเพชร พานเรศ เดชเกรียงไกร	เชี่ยวชาญชัย สวามิภักดิ์ พระจักรี

ปีพาทย์ทำเพลงเตียวเพชรคลาไคลออกเพลงข้า

5. การออกท่ารำ

ท่ารำสำหรับการแสดงระบำวานรเตียวเพชรแบ่งออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ผู้แสดงวานรเตียวเพชรทั้ง 9 ตัว หกคะเมนตีลังกาออกจากเวที ตามจังหวะตะโพน ตามความสามารถของผู้แสดง แล้วตั้งแถวเป็นรูปสามเหลี่ยม

ช่วงที่ 2 ผู้แสดงรำตามบทร้องเพลงกระบี่ลีลา กล่าวถึงวานรเตียวเพชร 9 ตัว ออกมารำและเต้น รำตีบทตามคำร้อง กล่าวให้เห็นว่าเป็นเทพจตุมากำเนิดเป็นวานรทหารของพระราม และมีการตั้งซุ่ม

ช่วงที่ 3 ผู้แสดงรำตีบทตามบทร้องเพลงสารถิ์ชั้นเดียว เมื่อบทร้องกล่าวนาม วานรตัวใด ผู้แสดงที่รับบทตัวนั้นแสดงท่าหคคะเมนตีสั่งกาตามความสามารถ ออกมารำตีบท ตรงกลางระหว่างแถวจนครบ 9 ตัว สำหรับผู้แสดงที่อยู่ในแถวรำตามกระบวนท่าที่พร้อมกัน

ช่วงที่ 4 ผู้แสดงรำเพลงเดี่ยวเพชรคลาโคลพร้อมกันและออกท่ารำตามกระบวน ท่ารำจนจบเพลง แสดงให้เห็นการเดินทางในระยะสั้น ๆ และมีความสนุกสนานโดยใช้ท่ารำ ในเพลงหน้าพาทย์เสมอข้ามสมุทรและกราวรำมาผสมผสานกัน

ช่วงที่ 5 เต้นในเพลงช้า แสดงความสนุกสนาน น่ารัก ของวานรเดี่ยวเพชร และ แสดงให้เห็นถึงความสามารถ ความเก่งกล้าของวานรเดี่ยวเพชร มีท่าการแผลงอิทธิฤทธิ์ เหาะเหินเดินอากาศ มีท่าแผลงอิทธิฤทธิ์ดำน้ำ ผู้แสดงแต่ละคนหคคะเมนตีสั่งกาเข้าเวที

ภาพที่ 2 ผู้แสดงญานรสนธิ์ ตีลังกา
ออกรำตีบทตามคำร้อง
“หนึ่งคือญานรสนธิ์ กายขาวใส”
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 3 ผู้แสดงปิงคลาและมัทวิกกัน
ออกรำตีบทตามคำร้อง
“หนึ่งมีนาม โชติมุข รุกราญรอน”
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 4 ทำรำในเพลงเดี่ยวเพชรคลาไคล

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 5 แสดงการแปลงฤทธิ์ ในเพลงข่า

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 6 แสดงการเหาะเหินเดินอากาศในเพลงข่า

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

สรุปและอภิปรายผล

สรุป

1. ประวัติความเป็นมา สี ลักษณะหัวโขน และบทบาทของวานรเดี่ยวเพชรที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์และศิลปะการแสดงโขน

วานรเดี่ยวเพชรในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ มีทั้งหมด 9 ตัว เป็นเทพเทวดาแบ่งภาคลงมาช่วยพระรามปราบเหล่าอสูร ตามบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้น ไม่มีการกล่าวถึงตอนเทพอาสา มาเกิด โดยปรากฏชื่อเป็นฝ่ายเมืองขีดขิน 7 ตัว คือ 1) ญาณรศคนธ์หรือรศคนธ์ 2) ทวิพัท 3) ปิงคลา 4) มหัทวิกัน 5) วาหุโรม 6) อสุภศรราม และ 7) มากัญจวิก เป็นฝ่ายเมืองชมพู 1 ตัว คือ โชติมุข และไม่ปรากฏว่าเป็นฝ่ายใด 1 ตัว คือ นิลเกศ

2. การสร้างสรรค์ชุดระบำวานรเดี่ยวเพชรให้สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนและการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ระบำวานรเดี่ยวเพชรสามารถนำไปใช้แสดงในโอกาสต่าง ๆ เป็นงานสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ ใช้เวลาในการแสดงประมาณ 8.30 นาที โดยมีแนวคิดในการสร้างสรรค์เพื่อให้ระบำวานรเดี่ยวเพชรเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชน เยาวชนทั่วไปที่ชื่นชอบและสนใจการแสดงโขนได้รู้จักตัวละครวานรเดี่ยวเพชร เนื้อหากล่าวถึงชื่อวานรเดี่ยวเพชรแต่ละตัว ลักษณะสีกาย แต่งกายยืนเครื่องถึง ใช้ผ้าลายนุ่งจีบโจ่งกันแป้น ใช้ข้อเท้าปักดินหนูนลาย และเนื่องจากเป็นตัววานรที่อยู่ในลำดับขั้นต่ำกว่าพญาวานรและสิบแปดมงกุฏ กระบวนท่ารำจึงประกอบด้วยท่ารำในแม่ท่าโขนถึง และท่ารำแม่ท่าครั้งหลังซึ่งไม่ค่อยนำมาใช้ประกอบในการแสดงของตัวลิงบอยนัก เช่น ท่าออกมือ ท่าลงวง ท่า 5 (ท่าผาลา) เป็นต้น ท่ารำจากระบำวีระชัยสิบแปดมงกุฏ ท่ารำตามบท ท่ารำเลียนแบบลิงตามธรรมชาติ เพื่อให้การแสดงสามารถนำไปใช้ในเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยในการเรียนการสอนและเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย การแสดงชุดนี้ นายวรเทพ บุญจำเริญ และนางมยุรี ฟ่อนรำดี เป็นผู้บรรจเพลงร้องและทำนองเพลง ขณะเดียวกัน นายวรเทพ บุญจำเริญ ได้ประพันธ์ทำนองเพลงเดี่ยวเพชรคลาไคลชิ้นใหม่ด้วย

ภาพที่ 7 ภาพถ่ายผู้สร้างสรรค์ ครูผู้ช่วยฝึกซ้อม และผู้แสดงนาฏยประดิษฐ์ : ระบำวานรเดี่ยวเพชร (แถวยืนจากซ้าย) 1. นายกิตติพงษ์ ยุติธรรม 2. นายภูเบศร์ คุ่มทรัพย์ 3. นายพิทักษ์ ร่มโพธิ์ทอง 4. นายสมชาย พื่อนราดี 5. นายภพธร เจริญสุข 6. นายมนัสชัย พันธะมัง (แถวนั่งจากซ้าย) 1. นายภาณุวัฒน์ เรือนแพ 2. นายธีรชัย ชันกะโทก 3. นายภูษณ พื่อนราดี 4. นายบุรพา คำเชื่อนแก้ว 5. นายณฐนนท์ โพธิ์อ่อน
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

อภิปรายผล

นาฏยประดิษฐ์ : ระบำวานรเดี่ยวเพชร เป็นชุดระบำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่มีกระบวนการคิดการออกแบบในการสร้างสรรค์ สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอน และการแสดง นาฏศิลป์ไทย เป็นชุดระบำที่สืบสานสร้างสรรค์ศิลปะอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สอดคล้องกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225) กล่าวว่าว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์แนวคิดรูปแบบกลวิธีของ นาฏศิลป์ชุดหนึ่งทีแสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงาน ในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม เช่นเดียวกับ กิฟลี วรรณจิณี (2535, น. 13) ที่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดสิ่งใหม่แปลกใหม่ออกไปจากเดิม โดยอาศัย ประสบการณ์ทุกสิ่งที่มีอยู่มาดัดแปลงแก้ไขและนำไปใช้แก้ปัญหาได้ มีความสามารถนึกคิด

สิ่งประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ตลอดจนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง ในฐานะที่ผู้สร้างสรรค์เป็นครูผู้สอนนาฏศิลป์โขนลิงและนาฏศิลป์พื้นด้วย จึงต้องมีการพัฒนาสร้างสรรค์อยู่เสมอ เพื่อให้งานนาฏศิลป์รุ่งเรืองและพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง การริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ นอกจากแรงบันดาลใจและแนวคิด ยังต้องอาศัยหลักการและทฤษฎีต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือให้การสร้างสรรค์ เช่น ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ ตามที่ศรีวิไล ดอกจันทร์ (2529, น. 128-129) ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสุนทรียะว่า หมายถึง ความงาม ความไพเราะ หรือลักษณะอันสุนทรซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ หรือแม้ในศิลปะวรรณกรรมต่าง ๆ ความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตใจ โดยมีความเชื่อว่าความงามขึ้นอยู่กับคุณค่าในตัว of ผลงานศิลปะนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์แหล่งกำเนิดความงามทางสุนทรียะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความงามในธรรมชาติ และ 2) ความงามของศิลปะหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ในขณะเดียวกันการสร้างสรรคผลงานของนาฏศิลป์นั้นมักมิได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคมที่ทำนุบำรุงนาฏศิลป์ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม การสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ให้มีความแปลกใหม่ดึงดูดความสนใจของคนดู จึงเป็นกระแสตามธรรมชาติที่ต้องมีการประดิษฐ์คิดค้นนาฏศิลป์ให้ใหม่และแปลกตาอยู่เสมอ การทำงานศิลปะเพื่อศิลปะเป็นสำคัญ การสร้างสรรคมีสองแบบ คือ 1) การสร้างอยู่ในกรอบจารีตเดิม 2) การสร้างแบบนอกกรอบ และคงจะมีเกิดขึ้นอีกตราบใดที่นาฏศิลป์ยังคงสร้างสรรคงานศิลปะเพื่อศิลปะในการจรรโลงโลกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพัฒนาสร้างสรรคการแสดงนาฏยประดิษฐ์ : ระบำวานรเดี่ยวเพชรผู้สร้างสรรคมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การพัฒนาสร้างสรรคและประดิษฐ์ชุดนาฏศิลป์ไทยชุดหนึ่งควรได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยและผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และคีตศิลป์อันเป็นการธำรงรักษามรดกภูมิปัญญาไทย
2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการคิดและประดิษฐ์เครื่องแต่งกายวานรเดี่ยวเพชรให้มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรี โดยเฉพาะภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาสร้างสรรค์และประดิษฐ์ชุดนาฏศิลป์อย่างจริงจัง

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2556). โขน : อัจฉรียนาฏกรรมสยาม. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง บจก. (มหาชน).
- กิฟลี วรรณฉวี. (2535). การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนบทร้อยกรองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้แบบฝึกการเขียนสร้างสรรค์กับการใช้แบบฝึกแบบปกติ. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. (2554). ศิลปะการออกแบบท่ารำ (นาฏศิลป์สร้างสรรค์). กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ประพันธ์ สุนธชาติ. (2534). หัวโขนพงศ์ในเรื่องรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- ศรีวิไล ดอกจันทร์. (2529). ภาษาและการสอน. กรุงเทพฯ: สุกัญญา.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- นิวัฒน์ สุขประเสริฐ. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนลิง). สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2562.
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนยักษ์). สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2562.
- ประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย). สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2561 และ 18 ตุลาคม 2561.
- วิโรจน์ อยู่สวัสดิ์. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนลิง). สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2561.
- สราชัย ทรัพย์แสนดี. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนลิง). สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2562.
- สุรัตน์ เอี่ยมสอาด. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย (โขนลิง) กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2562.